

Finanzas equilibradas per mantegnair abilitad d'agir

La Quotidiana intervistescha las candidatas ed ils candidats per las elecziuns da la regenza grischuna (5)

CUN CUSS. GUV. BARBARA JANOM
HA DISCURRÌ MARTIN CABALZAR

■ **La Partida burgais-democratica dal Grischun porta la cussegliera governativa en uffizi Barbara Janom Steiner ed il deputà Jon Domenic Parolini (nov) sco candidats per la regenza grischuna. Barbara Janom dirigia il departament da finanzas e vischnancas.**

Pertge duai il pievel grischun eleger Vos exnum ils 18 da matg en la regenza?

Barbara Janom Steiner: La populaziun grischuna avess per ulteriurs 4 onns la garanzia che jau continuass e terminass mia lavur ed ils projects cumenzads da mes departament. Jau faschess quai fitg gugent. Dal rest fissan er represchentadas las dunnas en la regenza.

Nua vegnis Vos a metter Voss accents sco cussegliera governativa reelegida en la proxima perioda da legislatura?

Mes accents resultan da mia activitad sco scheffa dal departament da finanzas e vischnancas. Quai è per exempel la refurma dal territori cun l'elavuraziun e cun la realisaziun da la legislaziun executiva, la realisaziun da la refurma da la golvaziun da finanzas, sch'ella vegn acceptada, la cuntinuaziun da la refurma da vischnancas cun numerus projects da fusiun, il mantegniment da las finanzas chantunals equilibradas sco er la meglieraziun punctuala da la cumpetitivitad dal Grischun sco lieu fiscal. Sin plaun naziunal hai cunzunt num da far valair ils interess da noss chantun en connex cun la refurma da l'imposiziun da taglia sin interpretas III, en connex cun eventualas midadas da la NGF ed en connex cun l'elavuraziun d'in sistem da contingentaziun suenter l'iniziativa cunter l'immigraziun da massa.

Tge sto far il chantun per augmentar sia attractivitat sco lieu economic per il mastergn e per l'industria?

In lieu economic resta attractiv sche las cundiziuns generalas constattan. Il chantun po mantegnair sia abilitad d'investiziun sch'el ha finanzas equilibradas. El po stgaffir in clima fiscal favuraivel e metter a disposiziun bunas forzas spezializadas per l'economia sch'el posseda ina vasta purschida da furmaziun fundamentala e supplementara. Centrals èn pia ils secturs politics da las finanzas, da las taglias e da l'educaziun. Secturs, en ils quals la pbd ha – tenor in sondagi da l'opiniun publica – la pli gronda competenzaza da chattar soluziuns.

Tge perspectives vesais Vos per l'avegnir dals manaschis purils en il territori da muntogna ed en il Grischun en spezial?

Dal tuttafatg positivas. L'agricultura grischuna è sa creada ina buna situaziun per l'avegnir, e quai cun in grond dumber da manaschis biologics che porschan products d'alta qualitat e sauns e cun sia forza innovativa. Jau sun persvadida ch'il midament a la politica agrara 2014–2017 reussescha. Questa politica sustegna pli fitg l'innovaziun da l'economia agricola ed alimentara, meglierescha ulteriuramain la cumpetitivitad e promova pli sistematicamain las prestaziuns d'utilitad publica – er sche quai è pretensius. Tant pli che la tgira da la cuntinada cultivada ch'è la basa per in diever turistic dal territori rural na vegn betg mo indemnisada tras ils pajaments directs, mabain è sa confermada en la conscienza da tuts.

Nua vesais Vos prioritads per promover il turissem ils proxims onns, suenter che las votantas ed ils votants han refusà ina taxa turistica chantunala?

Per l'ina ha il program da turissem 2014–2021 mess ina buna basa per etabliar ina collavuraziun pli intensiva en il turissem grischun, ch'è urgentamain necessaria, per elavurar ina strategia cumplexiva e per promover correspondentamain il turissem. Per l'autra vali da schliar las dumondas da finanziaziun ussa sin plaun regiunal, e qua po il chantun sustegnair las destinaziuns respectivamain las organizaziuns turisticas.

Co giuditgais Vos las consequenzas da l'iniziativa cunter las abitaziuns secundaras per l'economia e per il turissem en il chantun Grischun? Tge èsi da far?

Las consequenzas sa fan sentir plaun a plaun, na pon dentant betg anc vegnir quantifitgadas en lur entira dimensiun. Nus partin dal fatg ch'ellas vegnan ad avair l'effect cumplain a partir da l'onn 2015. Emprimas calculaziuns presuman in regress da las investiziuns da circa 200 milliuns francs per onn. Quai ha in effect negativ sin l'entir svilup economic. Concret signifitgescha quai ch'i vegn a dar perditas da plazzas da lavur en ina dimensiun pli gronda ed entradas da taglia pli pitschnas. Per elavurar la basa legala avain nus fatg fitg bler ed avain integrà noss interess. Er sche tut noss interess n'èn betg vengnids integrads en la dimensiun giavischada èn tuttina vengnids resguardads fitg blers d'els. Ussa vulain nus sperar ch'il parlament naziunal approvechia la direziun dal project e na fetschia betg grondas correcturas. Ultra da quai dovrei mesiras accompagnantas supplementaras per mantegnair la cumpetitivitad economica dals territoris da muntogna.

Co pon ins franar la depopolaziun da las regiuns perifericas cun structuradas debblas?

Quai è fitg difficil. Sch'i dess ina soluziun simpla l'avessan nus gia prendida. La demografia, la mobilitad sco segiramain er il basegn da mintga singula persuna da sa midar e da partir ina giada per novas rivas accelereschan il process da depopolaziun. Per franar quel vuli mesiras specificas che han cunzunt la finamira da furmar il spazi da viver en moda attractiva. Sco per exempel rinforzar ils centers regiunals, simplifitgar e pia er rinforzar nossas structuradas – finamiras che nus persequitain cun la refurma da vischnancas dal territori – avair nossas vals e garantir in bun service public, stgaffir structuradas favuraivlas per famiglias sco er prender mesiras intenziunadas per meglierar las structuradas en l'agricultura.

Pertge duai il pievel grischun acceptar resp. refusar la golvaziun da finanzas revedida?

Cun la refurma da la GF survegn il chantun Grischun in sistem da golvaziun da finanzas modern. Las vischnancas survegnan bainquant dapli meds finanzials che

n'èn betg liads ad in intent. Ellas pon fixar lur pe da taglia senza perder meds finanzials da la golvaziun da finanzas. Las vischnancas las pli debblas e quellas cun las grevezzas spezialas las pli autas profittan il pli ferm – sco giavischà – da la midada dal sistem. La refurma da la GF metta ils binaris uschia che la differenza tranter las vischnancas finanzialmain fermas e las vischnancas finanzialmain debblas sco er las differenzas tranter ils pes da taglia na s'augmentian betg anc pli fitg. Da quai profittan la finala tut las vischnancas. Perquai che las vischnancas vegnan rinforzadas persistentamain tras la refurma hai jau speranza ch'il pievel grischun vegnia a prender la dretga decisiun sch'il referendum avess insumma da reussir.

Ils custs dals fatgs da sanadad e da la tgira da persunas malsaunas ed attempadas explodeschan. Nua vesais Vos in basegn d'agir?

In basegn d'agir datti cunzunt sin plaun naziunal. Sco anteriura directura da sanadad m'èsi restà en buna memoria, co che nus – quai vul dir ils chantuns – avain adina puspè rendì attent l'Uffizi federal da sanadad publica ed il cussegl federal che la nova finanziaziun dals ospitals e da la tgira vegnia a chaschunar custs supplementars massivs per ils chantuns. Deploklamain avain nus gi raschun e perquai ch'ins na po strusch spetgar ch'il nov sistem da finanziaziun vegnia adattà proximamain ves jau ina libertad d'agir mo en il catalog da las prestaziuns che ston vegnir surpigliadas da l'assicuranza obligatorica per la tgira da persunas malsaunas. Ma er qua è la confederaziun l'instanza competentza – ils chantuns n'han praticamain nagina atgna libertad d'agir, perquai ch'els èn mo il plaun executiv.

Co duai reagir il chantun triling en vista al Plan d'instrucziun 21 surchargià ed en vista a l'iniziativa da linguas estras?

Per l'ina ha la regenza rendì attent en sia posiziun tar il Plan d'instrucziun 21 che las competenzas èn tut en tut pretensius memia autas per las scolaras ed ils scolars e ch'ellas ston vegnir sbassadas ensemen cun la quantitad da la materia d'in

strucziun. Plinavant stoppia il plan d'instrucziun dar dapli spazi a l'orientaziun, a la pratica ed al sector manual. Il plan d'instrucziun stoppia vegnir repassà en quel senn. Per l'autra ha la regenza prendi enconuschientscha dal fatg che l'iniziativa da linguas estras è reussida e valaivla, l'ha acceptada e surdada al departament competent per l'elavurar vinavant. En general sto il Plan d'instrucziun 21 prevair ina soluziun speziala per nossa trilinguitad ed areguard l'iniziativa da linguas estras sto vegnir rendì attent al concept da linguas grischun che vala dapi l'onn 2013 e ch'il cussegl grond ha confermà e concludì suenter ina lunga debatta.

Tge soluziuns vesais Vos per la problematica idiom/rumantsch grischun en las scolars rumantschas?

Da princip èn las vischnancas – tenor la lescha da scola – libras da fixar lur lingua da scola, rumantsch grischun u lur idiom. Il cussegl grond ha ultra da quai decidì concernent questa problematica ch'ìls meds d'instrucziun chantunals dastgan vegnir producids ussa puspè er en ils idioms. E la finala è vegnì elavurà sut la direziun da Lia Rumantscha in uschenumnà model da coesistenza. Jau sun da l'avis ch'ins sto ussa realisar quest model. En general ma pari fitg impurtant che nus – la Rumantschia – chattian er vinavant ensemen soluziuns.

Co valitais Vos la grevezza fiscal en il chantun Grischun? Nua èsi eventualmain da far correcturas?

La grevezza fiscal ha pudì vegnir reducida marcantamain durant ils ultims onns. Pertutgant il sector da la taglia sin las entradas sa posizionescha il chantun Grischun oz sin ils stgalims da progressiun bass e pertutgant la distgargia dals geniturs tranter ils chantuns ils pli favuraivels sco er pertutgant las entradas mesaunas ed autas sin il champ central inferiur. En il sector da las persunas giuridicas sa chatta il Grischun levamain sur la media, a la piazza 14, sche la taglia sin il gudogn e sin il chapital vegn integrada en la cumparegliaziun.

La dumonda davart il basegn d'agir vegnan ins a stuaier examinar en connex cun il rapport davart la strategia generala per il svilup economic en il chantun Grischun. Pir cur che las finamiras da svilup èn definidas pon ins valitar sche ed en tge secturs ch'i dat in basegn d'agir per prender mesiras da distgargia en il dretg fiscal.

Tge conclusiuns sto il chantun Grischun trair per la futura politica d'energia en vista a la liberalisaziun dal martgà d'electricitad ed en vista a la perdita da valur da la forza idraulica?

Er en l'avegnir vegn la forza idraulica ad avair ina gronda impurtanza, perquai ch'ella è netta ed effizienta sco er perquai ch'ella cuvra passa 50 pertschient dal basegn da current da la Svizra. En noss rapport davart la politica d'electricitad èsi pia vegnì constatà ch'igl è impurtant d'augmentar a lunga vista la valurizaziun da la forza idraulica per il chantun Grischun. Ils mecanissem da subvenziun en connex cun las autras energias regenerablas ston vegnir eliminads a vista mesauna en l'interess

d'in martgà d'electricitad liber e gist. Deploklamain pudain nus dentant agir mo limitadamain perquai che las relaziuns internaziunals decidan er. Gist la politica da subvenziuns actuala en Germania a favur da las novas energias regenerablas sco il sulegl e la forza dal vent sfalsifitgescha il martgà ed ha in effect de-sastrus sin la valur da nossa forza idraulica.

S'engascha il chantun Grischun memia fitg u memia pauc per la cultura e nua duain ins metter las prioritads?

Ni l'in ni l'auter. Correspondentamain a sia incumbensa legala è il chantun s'engaschà per ina vasta vita culturala e per ina confruntaziun animada cun las tradiziuns vividas. Ultra dal sustegn da la diversitad culturala cumpiglia quai er la tgira da la cultura, l'intermediaziun da la cultura ed il mantegniment e la promozion da la trilinguitad chantunala. Il cussegl grond ha incumbensà la regenza d'elavurar in rapport cumplexiv che cuntegna la strategia per ina politica economica colliada en ina rait, la quala integrescha las differentas domenas, pia er la cultura. Sin questa basa po alura vegnir elavurada la strategia futura da la promozion da la cultura e po vegnir fatga ina nova lescha per promover la cultura. La finala vegn pia a decider il cussegl grond – sin fundament dal rapport – nua ch'ins sto metter las prioritads.

Tgeninas èn las sfidas las pli grondas per il chantun Grischun ils proxims 10 onns?

Grondas sfidas resultan da diversas tematicas ed iniziativas naziunals, sco per exempel l'eventual repassament da la NGF, las consequenzas da la refurma da l'imposiziun da taglia sin interpretas III, la realisaziun da l'iniziativa cunter las abitaziuns secundaras ed – ussa da nov – las consequenzas da l'iniziativa cunter l'immigraziun da massa. En general pon ins constatar ch'i vegn a resultar in cumbat pli dir en connex cun la repartiziun dals meds finanzials tranter ils chantuns ed en connex cun l'amplificaziun da las infrastrutturadas e probablamain prest er en connex cun la repartiziun da contingents.

Chavazzins

Mes segn dal zodiac

Botsch

Mias fermezzas

Bun dun receptiv, franchezza, perseveranza

Mias deblezas

Malpazienza

Mia patria

Mia patria è là nua che mia famiglia sa chatta, a Scuol ed a Cuira.

Mias ultimas vacanzas

Ina cruschera sin la Mar mediterranea dal vest.

Mes hobis

Viadis, sport, cuschnar e films

Mes animals preferids

Dal giat da rapina al giat da chasa.

Mias tschaveras preferidas

Spaghettis en tut las variaziuns.

Mes ideal politic

Nelson Mandela

Mes siemi mai adempli

L'Australia e Bora Bora